

Challenges of Saudi Arabia's Democratic Transition from the Perspective of Vision 2030 within Giddens' Structuration Theory

Mohammad Reza Mohammadi Ph.D. student of International Relations, Faculty of Law, Political Science and Theology, Islamic Azad University, Science and Research Unit, Tehran, Iran. E-mail: mohammadrezamohammadi13681989@gmail.com

Kayhan Barzegar * *Corresponding Author*, Associate Professor, Department of Political Science and International Relations, Faculty of Law, Theology and Political Sciences, Islamic Azad University, Research Sciences Unit, Tehran, Iran E-mail: kbarzegar@hotmail.com

Nafiseh Al-Sadat Ghaderi Assistant Professor, Department of International Relations, Faculty of Law, Theology and Political Sciences, Islamic Azad University, Science and Research Unit, Tehran, Iran. E-mail: gadrinfse@yahoo.com

Article Info

Article Type:

Reserch Article

Keywords:

Democratic Transition,
Saudi Arabia,
Saudi Vision 2030,
Structuration Theory

Article history:

Received 2024-8-6

Received in revised form
2024-10-9

Accepted 2024-12-23

Published Online

2024-12-28

ABSTRACT

Saudi Vision 2030 promotes structural economic changes in the country, transparency, accountability, citizen participation, and more open economic and social spaces. If successful in the long term, this plan can reconfigure the relationship between the state and citizenship and transform the entire political system. This manuscript seeks to answer the question of what goals Saudi Vision 2030 pursues and what effect it has on democratization in this country. Relying on concepts of democratic transition and Giddens' structuration theory as a theoretical framework, this study aims to understand the relationship between economic reforms and democratization. The research results indicate that the goals of designing this document by the Saudi government, in response to the events of 2014, were to control internal and external changes, monopolize power, and grant new legitimacy to the regime both domestically and internationally. In designing this document, the government showed no inclination toward democratic reforms. The mismatch between the planned economic development in Vision 2030 and political development in Saudi Arabia's traditional structure ultimately suggests that this document cannot chart a path toward democracy in this country. The data were collected using the desk study in this research according to the analytical-descriptive approach.

Cite this Article: Mohammadi, M. R., Barzegar, K., & Qaderi, N. A. (2024). The challenges of the Saudi democratic transition from the perspective of the 2030 Vision in the framework of Giddens' theory of constructivism. *World Politics*, (13),4. 30-50. doi: 10.22124/wp.2024.27049.3334

© Author(s)

Publisher: University of Guilan

DOI: 10.22124/wp.2024.27049.3334

1. Introduction

In 2016, Saudi Arabia presented its economic, political, and social reform program under the title Vision 2030. Several technocrats, led by Mohammed bin Salman, introduced this document to free the country from its single-product economy and its consequences. Saudi Vision 2030 is considered revolutionary due to its extensive reforms and foundational programs. Its goal is to create structural economic changes by reducing dependence on oil, diversifying the economy, and empowering the private sector. Alongside this vision, the government committed to increasing transparency, government accountability, and citizen participation in economic and social spaces. Even though this document is a one-dimensional plan focused on economic development with little attention to political dimensions, several economic and social reforms have since been implemented, granting significant freedoms in the public sphere and rights to women. Meanwhile, Saudi Arabia has faced numerous internal political challenges, including power struggles within the royal family, the regime's approach to dissent and reformists, and the growing opposition both domestically and internationally. This research investigates the effect of Vision 2030 and the accompanying economic and social reforms on democratization in Saudi Arabia. The Vision 2030 program's structural changes can reconfigure the relationship between the state and citizens and create more open economic, social, political, and cultural spaces, leading to political system reconstruction and a successful democratic transition in the long term. This study raises the question: Can Saudi Vision 2030 set the country on a path toward democratic transition?

2. Theoretical Framework

This research discusses the impact of Vision 2030 on Saudi Arabia's democratic transition within the framework of Giddens' theory and raises the question of what goals Saudi Vision 2030 pursues and whether it can aid in democratizing the country. The vision, which was adopted following the 2014 crisis, aims to create structural economic changes in Saudi Arabia. To conceptualize and frame the relationship between economic reforms and democratization, this study relies on theories of democratic transition and Giddens' framework, adopting an analytical-descriptive approach to investigate the relationship between Saudi Arabia's economy and its political system. The study concludes that while Vision 2030 promises transparency, accountability, citizen participation, and a degree of economic and social liberalization that can potentially reconfigure the relationship between citizens and the state and change the political system in the long term, progress has been slow despite noticeable changes to date. It also concludes that the economic reforms serve various objectives for the political system. Primarily, the country is acting to manage political crises, create new legitimacy domestically and internationally based on economic development and openness, and improve the regime's image abroad, especially after the murder of Jamal Khashoggi. Indeed, these reforms are designed

to reinforce the absolute monarchy with no real plan for democratic development. The program consolidates power in the hands of King Salman and the Crown Prince while removing princes who previously controlled various centers of influence within the royal family and replacing traditional elites loyal to King Abdullah with new elites loyal to themselves. Therefore, Mohammed bin Salman's policies and economic reforms ultimately do not lead to democratization.

3. Methodology

This article tries to investigate the main points of connection between the question and the hypothesis and finally the validity of the hypothesis using the method of Giddens.

4. Result and discussion

This study argues that the economic and social reforms carried out by Crown Prince Mohammed bin Salman are superficial, with the regime attempting to adapt to internal and external changes, maintain stability and continuity, and concentrate power in the hands of Mohammed bin Salman. Using an analytical-descriptive approach to understand the impact of Vision 2030 on political reality and democratization in Saudi Arabia, this manuscript first discusses the concepts of democratic transition and then examines the political system's influence in Saudi Arabia and the economic crisis the government faced in 2014, which led to the release of Vision 2030 and subsequent economic and social reforms that somewhat opened the public space. It further explores the asymmetry between political and economic development in Vision 2030, identifying this mismatch as a significant factor in the failure of democratization in the country under this document. Finally, it discusses the effect of Vision 2030 on democratization in Saudi Arabia. According to Giddens' theoretical perspective, Vision 2030 neither follows agent-centered nor structure-centered approaches in the democratic transition process. Regarding structure, democracy refers to the institutionalized characteristics of societies or social systems that have formed and expanded over time and space. In the agent-centered approach, democratic transition emphasizes the type and nature of the agents' roles and behaviors and their interactions with each other, the people, and the government in explaining and understanding the transition to democracy and political-social transformations and events. However, Vision 2030 fundamentally has an economic focus and lacks a structured framework for a democratic transition, such as elections, system restructuring, and increasing the role of the parliament. The role of limiting or encouraging rules and resources, social contexts and backgrounds, the state, and the social, cultural, and political structure in understanding individual and social behaviors.

5. Conclusions & Suggestions

These factors are considered important and decisive in determining human agents' behaviors. From this viewpoint, the lack of democracy and democratic transition are analyzed considering the political and socio-cultural red flags and constraints in the institutionalized structures. Accordingly, each society develops differently from others, and its political participation is based on its criteria, norms, and historical conditions. Some societies move more slowly and others more quickly toward democratic standards. However, it seems that Saudi Arabia faces numerous and serious obstacles in this path.. .

سیاست جهانی

شاپا چاپی: ۲۳۸۳-۰۱۲۳

شاپا الکترونیکی: ۴۵۳۸-۴۸۹۹

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

چالش‌های گذار دموکراتیک سعودی از

منظر سند ۲۰۳۰ در چارچوب نظریه ساختمان‌دی گیدنز

محمدرضا محمدی دانشجوی دکتری روابط بین الملل، دانشکده حقوق، علوم سیاسی و الهیات، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: mohammadrezamohammadi13681989@gmail.com

کیهان برزگر* نویسنده مسئول، دانشیار گروه علوم سیاسی و روابط بین الملل، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: kbarzegar@hotmail.com

نفیسه السادات قادری استادیار گروه روابط بین الملل، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: gadrinfse@yahoo.com

درباره مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	چشم انداز ۲۰۳۰ عربستان سعودی، ایجاد تغییرات اقتصادی ساختاری در این کشور و شفافیت، مسئولیت پذیری، مشارکت شهروندان و فضاهای بازتر اقتصادی و اجتماعی را تبلیغ می‌کند. این طرح اگر در درازمدت موفق باشد، می‌تواند رابطه بین دولت و شهروندی را دوباره پیکربندی کند و کل نظام سیاسی را تغییر دهد. این مقاله در تلاش است تا به این پرسش پاسخ دهد که سند ۲۰۳۰ عربستان چه اهدافی را دنبال می‌کند و چه تاثیری بر دموکراسی‌سازی در این کشور دارد. این مقاله با تکیه بر مفاهیم گذار دموکراتیک، و نظریه ساختمان‌دی گیدنز به عنوان یک چارچوب نظری، برای درک رابطه بین اصلاحات اقتصادی و دموکراسی‌سازی اتخاذ می‌کند. یافته‌های پژوهش حاکی از آنست که اهداف طراحی این سند از جانب دولت عربستان، در پاسخ به رخدادهای ۲۰۱۴، در مهار تغییرات داخلی و خارجی، انحصار قدرت، و اعطای مشروعیت جدید به نظام در داخل و خارج، بوده و دولت در طراحی این سند، تمایلی به اصلاحات دموکراتیک نداشته است و عدم تناسب بین توسعه اقتصادی برنامه ریزی شده در سند ۲۰۳۰ و توسعه سیاسی در ساختار سنت گرای عربستان سعودی، این سند نمی‌تواند نهایتاً مسیری را به سوی دموکراسی در این کشور ترسیم کند. روش جمع‌آوری اطلاعات در این مقاله اسناد کتابخانه‌ای و رویکرد آن تحلیلی-توصیفی است.
کلیدواژه‌ها: گذار دموکراتیک، عربستان سعودی، سند ۲۰۳۰، نظریه ساختمان‌دی	
تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۶/۶ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۸/۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۳ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۲/۲۸	

استناد به این مقاله: محمدی، محمدرضا، برزگر، کیهان، & قادری، نفیسه السادات. (۱۴۰۳). چالش‌های گذار دموکراتیک سعودی از منظر سند ۲۰۳۰ در چارچوب نظریه ساختمان‌دی اتونی گیدنز. سیاست جهانی، ۴(۱۳)، ۳۰-۵۰. doi: 10.22124/wp.2024.27049.3334

© نویسنده (گان)

ناشر: دانشگاه گیلان

در سال ۲۰۱۶، عربستان سعودی برنامه اصلاحات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی خود را تحت عنوان سند چشم‌انداز ۲۰۳۰ ارائه نمود. برخی از تکنوکرات‌ها و در رأس آن‌ها محمد بن سلمان، جهت‌رهایی کشور از اقتصاد تک‌محصولی و پیامدهای آن، دست به ارائه این سند زدند. سند چشم‌انداز ۲۰۳۰ عربستان سعودی، به دلیل گستردگی اصلاحات و برخورداری از برنامه‌های اساسی و شالوده‌شکن، به نوبه خود یک انقلاب محسوب می‌شود. هدف آن ایجاد تغییرات اقتصادی ساختاری از طریق کاهش وابستگی به نفت، تنوع بخشیدن به اقتصاد و توانمندسازی بخش خصوصی است. در کنار چشم‌انداز، دولت متعهد شد که شفافیت، پاسخگویی دولت و مشارکت شهروندان بیشتر در فضاهای اقتصادی و اجتماعی بیشتری شود. اگرچه این سند عمدتاً یک طرح تک‌بعدی و مبتنی بر توسعه اقتصادی بوده و توجه اندکی به ابعاد سیاسی توسعه در آن شده است؛ پس از آن، تعدادی اصلاحات اقتصادی و اجتماعی انجام شد که آزادی را تا حدود زیادی به حوزه عمومی داده و به زنان حقوقی اعطا کرد. در عین حال، عربستان سعودی گرفتار چالش‌های سیاسی متعددی در داخل شده است، که بیشتر مربوط به جنگ قدرت در خاندان سلطنتی، رویکرد نظام به مخالفان و اصلاح‌طلبان، و رشد فزاینده اپوزیسیون در داخل و خارج از کشور است. در این راستا، این مقاله به تأثیر چشم‌انداز ۲۰۳۰ و اصلاحات اقتصادی و اجتماعی بر دموکراسی‌سازی در عربستان سعودی می‌پردازد. برنامه چشم‌انداز ۲۰۳۰ برای تغییر ساختاری می‌تواند روابط بین دولت و شهروندان را دوباره پیکربندی کند و فضای باز اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی بیشتری را فراهم کند که در دراز مدت می‌تواند منجر به بازسازی نظام سیاسی و شاید یک انتقال موفق دموکراتیک شود. این مطالعه سؤال زیر را مطرح می‌کند: آیا چشم‌انداز عربستان سعودی ۲۰۳۰ می‌تواند این کشور را در مسیر گذار دموکراتیک قرار دهد؟

این مطالعه بیان می‌کند که اصلاحات اقتصادی و اجتماعی انجام شده توسط ولیعهد محمد بن سلمان اصلاحات ظاهری است که از طریق آن نظام تلاش می‌کند خود را با تغییرات داخلی و خارجی وفق دهد، ثبات و تداوم نظام را حفظ کند و قدرت را در دستان محمد بن سلمان متمرکز کند. این مقاله با اتخاذ یک رویکرد تحلیلی توصیفی به منظور درک تأثیر چشم‌انداز ۲۰۳۰ بر واقعیت سیاسی و دموکراسی‌سازی در عربستان، ابتدا مفاهیم گذار دموکراتیک مورد بحث قرار می‌دهد. در ادامه نفوذ در نظام سیاسی عربستان سپس بحران اقتصادی را که دولت در سال ۲۰۱۴ با آن مواجه شد که منجر به انتشار چشم‌انداز ۲۰۳۰ و اصلاحات اقتصادی و اجتماعی متعاقب آن شد که فضای عمومی را تا حدی

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مرحله متمایز رخ می‌دهد که با سقوط نظام استبدادی و به دنبال آن ظهور یک دموکراسی مدرن که در تلاش برای تحکیم نظام دموکراتیک است، آغاز می‌شود. دموکراتیک‌سازی مستلزم دگرگونی همه جنبه‌های نظام، از نخبگان گرفته تا ساختارها و نهادها، تا اقتصاد و فرهنگ است (Sardarnia, 2011: 29). دموکراسی‌سازی از نظر محتوای اجتماعی و سیاسی، روابط قدرت را در حوزه سیاسی و روابط سلسله مراتبی را در حوزه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی به‌طور بنیادی تغییر می‌دهد (Huntington, 1995: 11). پژوهشگران در مورد پیش نیازهای یک گذار دموکراتیک اختلاف نظر دارند. مدل گذار از کشوری به کشور دیگر و از یک نظام سیاسی به نظام دیگر به دلیل تفاوت در نظام‌های سیاسی موجود متفاوت است. انتقال ممکن است به یکی از دو روش تحت تأثیر قرار گیرد: از طریق راه‌های مسالمت‌آمیز، که به‌وسیله آن توسط قدرت حاکم یا از طریق اصلاحات قانون اساسی و انتخابات آغاز می‌شود. و مکانیسم‌های غیر مسالمت‌آمیز، که به موجب آن خشونت توسط نخبگان یا توده‌ها، کودتاهای نظامی، یا اعتراضات و انقلاب‌های مردمی، گسترش می‌یابد تا به سرانجام برسد (Diamond, 1993: 45).

چندین شاخص برای ارزیابی موفقیت انتقال دموکراتیک و تحکیم دموکراسی استفاده می‌شود. این موارد ممکن است عوامل نهادی و سازمانی مرتبط با ثبات مبانی و قواعد بازی دموکراتیک باشد، مانند برگزاری انتخابات منظم و پذیرش نتایج آن، و تثبیت نهادهای سیاسی دموکراتیک که همچنان با تحولات متنی سازگار می‌شوند. برخی دیگر به استراتژی‌ها و عملکرد بازیگران کلیدی سیاسی و تعهد واقعی آنها به مبانی و هنجارهای دموکراسی، از جمله در زمان بحران‌های اقتصادی و سیاسی، مربوط می‌شود، به این معنی که هیچ یک از این بازیگران به کودتا علیه دموکراسی یا فعالیت خارج از چارچوب‌ها و هنجارهای آن فکر نمی‌کنند (Tawfiq, 2013).

۲. پیشینه پژوهش

ادبیات مربوط به عربستان سعودی رویکردهای مختلفی به این موضوع دارد. برخی از تحقیقات به عربستان سعودی در زمینه منطقه خلیج فارس می‌پردازد و سؤالاتی را در مورد استبداد و دموکراسی، سیاست‌های اقتصادی، و تغییرات اجتماعی و فرهنگی مطرح می‌کند. مقاله پژوهشگر مصری امجد احمد با عنوان "عظمت نظام سعودی بین تداوم و تغییر" از این دست پژوهش‌ها است. مطالعات دیگری مانند مقاله عدنان احمد با عنوان "عربستان جایگزین: ویژگی‌های دولت چهارم" یا مقاله "دولت و جامعه

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

حاکم بر این پادشاهی را در یک سند واحد به نام قانون اساسی تجمیع کرد. این سند از سه بخش تشکیل شد: یک سند قانون اساسی که پس از اعلام یکپارچگی پادشاهی نوشته شده است، سند ادغام مجلس شورا، و سیستمی که مناطق کشور را تقسیم می‌کند و در هر کدام یک نهاد ایجاد می‌کند (KSA, 1992). علیرغم وجود قانون اساسی، نظام سیاسی در عربستان سعودی یک سلطنت مطلقه است. شاه محور فرآیند سیاسی است و خانواده سلطنتی به عنوان اهرم‌های دولت، تصمیم‌گیری و منابع دولتی را کنترل می‌کند. اعضای خاندان حاکم از کمک هزینه‌های مالی برخوردار می‌شوند و شاهزادگان دارای زمین‌های وسیع و شرکت‌های متعدد هستند.

در نظام سیاسی عربستان، پادشاه قدرت برتر، شخصیت مرکزی و حاکم واقعی است. تمام اختیارات، و وظایف در دستان او متمرکز است. او بالاترین مقام اجرایی، مقننه و قضایی، نخست وزیر، فرمانده عالی تمامی نیروهای نظامی، قاضی ارشد و اولین دیپلمات است. هنگامی که پادشاه به سلطنت می‌رسد، با جانشین خود، ولیعهد، که نیازی نیست یکی از پسران او باشد، بیعت می‌کند. ولیعهد مرد شماره دو در کشور است. او پس از مرگ پادشاه قدرت را به دست می‌گیرد و مناصب مهم دولتی را در کنترل می‌گیرد. انتخاب ولیعهد تا سال ۲۰۰۶، زمانی که کمیسیون جانشینی توسط ملک عبدالله برای تنظیم این روند ایجاد شد، تنها از اختیارات پادشاه بود (Naderi, 2009: 801).

خاندان حاکم، مهم‌ترین مناصب حاکمیتی شورا، مانند وزارت‌خانه‌های دفاع، داخله و گارد ملی را که از پدر به پسر منتقل می‌شود، کنترل می‌کند و خانواده حاکم، روند انتخاب اعضای باقیمانده شورا را کنترل می‌کند. بنابراین، دشوار است که شورای وزیران را به عنوان ارگانی در نظر بگیریم که بتواند مستقیماً در داخل سیستم فشار وارد کند (KSA, 1992). در مورد مجلس شورا که با فرمان سلطنتی در سال ۱۹۹۲ ایجاد شد، باید گفت این شورا صرفاً یک نهاد مشورتی است که هیچ کارکرد قانونگذاری و نظارتی مشابه پارلمان‌های دیگر کشورها ندارد. حتی کارکرد مشورتی آن نیز محدود است، زیرا همه تصمیمات با پادشاه است که حق انحصاری تعیین اعضای شورا و تعیین حقوق و وظایف آنها را دارد. علی‌رغم تلاش‌ها برای دادن حاشیه آزادی بیشتر به مجلس شورا - مثلاً با افزایش تعداد اعضا و اعطای حق سؤال از وزرا - تغییرات ایجاد شده توسط این اصلاحات صرفاً جنبه ظاهری دارند. این نهاد حتی در مقایسه با سایر کشورهای خلیج فارس از عملکرد به عنوان یک پارلمان بسیار دور است (Taheri, 2015: 87). در رابطه با قوه قضائیه، از این جهت که فقط تابع احکام شرعی است، از نظر رسمی مستقل است. اما از نظر عملی، مستقل نیست: به موجب فرمان سلطنتی صادر شده در سال ۱۹۲۷، سیستم قضایی یکپارچه

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

را به همراه داشته است، زیرا نرخ‌های رشد اسمی بالا با هیچ توسعه واقعی همراه نشده است. علیرغم بهبود مستمر شاخص‌های اقتصادی مانند رشد تولید ناخالص داخلی، درآمد سرانه و نرخ تورم، توسعه همه جانبه‌ای که تغییرات اجتماعی و سیاسی واقعی ایجاد کند، وجود ندارد (Zaghouni, 2022: 17).

در عین حال، عربستان سعودی با چالش‌های اقتصادی متعددی مواجه است که مهم‌ترین آن وابستگی اساسی به درآمدهای نفتی و آسیب‌پذیری اقتصاد داخلی در برابر نوسانات بازار جهانی نفت است. با افزایش هزینه‌های عمومی در زیرساخت‌ها و برنامه‌های توسعه، نیاز آشکار به تنوع بخشیدن به اقتصاد و جریان‌های درآمدی و اعطای فرصت‌های بیشتر به بخش خصوصی وجود دارد که به خودی خود چالش مهم دیگری را نشان می‌دهد. دولت اغلب برای منطقی کردن هزینه‌های عمومی که به واسطه عوامل متعددی از جمله درگیری‌های مسلحانه و سیاسی در منطقه، قیمت بالای کالاها و خدمات وارداتی و رشد بالای جمعیت که باعث افزایش تقاضا برای زیرساخت‌ها و خدمات اساسی مانند آب، برق، بهداشت و آموزش می‌شود، با چالش روبروست. گفتنی است جمعیت عمومی در عربستان سعودی در پایان سه ماهه دوم سال ۲۰۲۰ بالغ بر ۳۵،۰۱۳،۴۱۴ میلیون نفر بوده است. عربستان سعودی با ۲/۸ درصد در سال، یکی از بالاترین نرخ‌های رشد جمعیت را در جهان دارد که بر خدمات عمومی مانند مسکن، بهداشت، آموزش، آب، برق، آموزش و اشتغال فشار وارد می‌کند (Karami, 2021).

مخمصه اقتصادی کشورهای رانتیر پس از کاهش قیمت جهانی انرژی که در کسری تراز پرداخت‌ها و نرخ‌های رشد پایین منعکس می‌شود، به راحتی آشکار می‌شود. دولت‌های رانتی مجبور به اتخاذ دور دیگری از اقدامات تکراری هستند، از جمله افزودن تعرفه بر برخی کالاها و خدمات، لغو یارانه برخی از اقلام مصرفی مانند بنزین، افزایش عوارض و مالیات‌های بدهی به دولت و کاهش اشتغال دولتی. اگرچه در پی سقوط قیمت نفت در اواخر سال ۲۰۱۴، دولت عربستان به سرعت چنین اقدامات را به اجرا درآورد، اکثر اقتصاددانان انتظار نداشتند که این اقدامات یک بار برای همیشه بحران را حل کند و گمان می‌رفت که احتمالاً تنها چند سال دیگر به عربستان سعودی برای مقاومت در برابر قیمت‌های نوسانی نفت فرصت خواهد داد (Sheikh Mahmoodi, 2020: 37).

در پاسخ به بحران سال ۲۰۱۴، ولیعهد محمد بن سلمان، چشم انداز عربستان سعودی ۲۰۳۰ را در آوریل ۲۰۱۶ راه اندازی کرد که مهم‌ترین آزمایش پادشاهی در بازسازی و نوسازی اقتصادی و اجتماعی بود. چشم انداز ۲۰۳۰ از سه محور تشکیل شده است: یک جامعه پر جنب و جوش، یک اقتصاد پر رونق و یک وطن جاه طلب. برنامه‌های متعددی برای دستیابی به این چشم انداز ایجاد شد: برنامه تحول ملی،

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

دفتر مرکزی در منطقه‌ای خارج از قلمرو پادشاهی منع می‌کند. این فرمان شامل ارگان‌ها، مؤسسات و صندوق‌های وابسته به دولت یا هر یک از نمایندگی‌های آن‌ها نیز می‌شود. این ابلاغیه به شرکت‌ها و مؤسسات خارجی انگیزه خوبی داده است؛ به طوری که در سال ۲۰۲۰، عربستان سعودی با سرمایه‌گذاری حدود ۴.۷ میلیارد دلار، بالاترین سطح سرمایه‌گذاری خارجی خود را از سال ۲۰۱۷ به ثبت رساند. در حالی که حدود ۷۰٪ از جمعیت عربستان را جوانان تشکیل می‌دهند، این دستورالعمل وضعیت اشتغال کارگران سعودی را بهبود بخشیده است. ریاض به دنبال تقویت بخش خصوصی، استراتژی خصوصی سازی را نیز در دستور کار قرار داده است. در واقع، دولت عربستان اخیراً از گسترش برنامه خصوصی سازی در چارچوب چشم انداز ۲۰۳۰ خبر داد و گفت که انتظار دارد در سال‌های آینده ۵۵ میلیارد دلار از این برنامه جمع‌آوری کند. به عنوان بخشی از چشم انداز ۲۰۳۰، ولیعهد همچنین به دنبال تقویت بخش گردشگری، به ویژه گردشگری فرهنگی، تفریحی و گردشگری ساحلی بوده است. ریاض در حال حاضر میلیاردها دلار برای پروژه‌های بزرگ گردشگری و سرگرمی، به ویژه شهرهای نئوم، قیدیا و آمالا، سرمایه‌گذاری می‌کند. پس از تکمیل، انتظار می‌رود این پروژه‌ها بازدهی سودآوری برای اقتصاد عربستان ایجاد کنند که به نوبه خود به تنوع منابع درآمد کمک خواهد کرد. از دیگر سو، از زمان راه اندازی برنامه ملی توسعه صنعتی و خدمات لجستیکی، بخش‌های صنعتی و معدنی بیش از ۲۰۰ میلیارد ریال سعودی سرمایه‌گذاری بخش خصوصی را جذب کرده‌اند. هدف این برنامه افزایش صادرات ثروت صنعتی و معدنی از ۱۸۴ میلیارد ریال سعودی در سال ۲۰۱۹ به ۴۲۴ میلیارد ریال سعودی در سال ۲۰۳۰ است (Abd al-Qadir, 2021).

۵. عربستان سعودی؛ رانتیسم و توسعه

این مساله که آیا توسعه تأثیری بر دموکراسی دارد یکی از مباحث بحث برانگیز سال‌های اخیر بوده است. دلایل گوناگونی سبب شده است این مسئله همچنان مورد توجه اندیشمندان مختلف باشد. سال‌های متمادی است که آنها در صدد تبیین این مسئله هستند که چه عواملی باعث می‌شود یک کشور بتواند به دموکراسی دست یابد و لذا بررسی اثر توسعه بر پدید آمدن دموکراسی همواره از مسائل مورد توجه آنها بوده است. اما از سوی دیگر، بسیاری از اندیشمندان من جمله سن، نورث والیس وینگست معتقد هستند دموکراسی از ضروریات توسعه است (Ebadi, 2011: 101).

مطالعات مختلف ادعا می‌کنند که منابع طبیعی فراوانی، مانند رانت نفت، مانع دموکراسی سازی می‌شود و به استقرار و تجدید اقتدارگرایی کمک می‌کند که توسط آن دولت‌های رنتیر تثبیت می‌شوند. در

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

سیاسی، تضعیف کند. برای مقابله با این وضعیت، رژیم‌ها ممکن است برخی از حقوق را اعطا کنند، اصلاحات سیاسی را به اجرا بگذارند، و برای مثال با برگزاری انتخابات، اعطای حقوق بیشتر به اقلیت‌ها و مخالفان، یا وضع قوانینی که از حقوق بشر حمایت می‌کند و آزادی بیان را فراهم می‌کند به آزادسازی سیاسی محدود پردازند (Desai, 2009:91).

۶. سند ۲۰۳۰، نظریه ساختمندی و دموکراسی‌سازی در عربستان

ادبیات نظریه مدرنیزاسیون رابطه بین توسعه اقتصادی و دموکراسی‌سازی را تأیید، لیبرال دموکراسی را به پیشرفت اقتصادی مرتبط و چندین پیش شرط اقتصادی و اجتماعی برای دموکراسی‌سازی موفق را شناسایی می‌کند. آدام اسمیت، یکی از مهمترین نمایندگان این جریان، لیبرالیسم سیاسی را لازمه کارکرد مؤثر بازار و تحقق آزادی می‌داند. اما برخلاف نظریه انگلهارات و ولزل رابطه میان توسعه و دموکراسی خطی نیست. همچنین سیمور لیپست ثبات سیاسی و دموکراتیک را با توسعه اقتصادی مرتبط می‌داند. این مکتب فکری بر این باور است که عوامل اقتصادی و اجتماعی خاصی برای دموکراتیک شدن ضروری است، یعنی رشد اقتصادی فزاینده و به دنبال آن افزایش درآمد سرانه، گسترش طبقه متوسط و سطوح بالاتر تحصیلات که مشارکت سیاسی را افزایش می‌دهد (Shaghoor and Mortazavi, 2010:60).

در حالی که نظریه مدرنیزاسیون ممکن است رویکرد جدیدی را برای مطالعه دموکراسی‌سازی معرفی کرده باشد، اما به دلیل عدم کاربرد آن در سایر تجربیات و زمینه‌ها، به ویژه در منطقه خلیج فارس، مورد انتقادات زیادی قرار گرفته است. علیرغم نرخ رشد اقتصادی بالا و درآمد سرانه، و شیوع و پیشرفت تحصیلی بالا، کشورهای خلیج فارس به طور کلی، و عربستان سعودی به طور خاص، پیشرفتی در جهت دموکراسی نداشته‌اند. از بارزترین ویژگی‌های عربستان سرنوشت یکسان سیاسی در این کشور است که چندین قرن تداوم داشته است. این سرنوشت مشترک تا حدود زیادی متأثر از نقش استعمار، مذهب سنت‌ها و فرهنگ‌های مشترکی است که بر ساختارهای سیاسی کشورهای ناحیه و عربستان تأثیر گذارده است. ساختارهای نامتجانس حکومت‌های اقتدارگرا که هم زمان با گسترش ارتباطات میان واحدهای متفاوت سیاسی قرار گرفته در معرض دگرگونی‌های اجتماعی-سیاسی هستند. برای برون رفت از این بحران تعدادی از نظام سیاسی عربستان سعی بر ایجاد اصلاحات روبنایی و نه چندان عمیق در ساختار سیاسی خود نموده‌اند. دموکراسی‌سازی در این کشور با موانع اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی مواجه است و در واقع، اقتصاد رانتی به عنوان یک مانع بزرگ توسعه سیاسی در این منطقه شناسایی

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نهاد مذهبی: در عربستان بررسی سیر قدرت و نفوذ علمای دین در عربستان در سطوح رسمی و اجتماعی، رویکرد نظام سیاسی در قبال آن نهاد، برای پیشبرد اصلاحات بسیار مهم است (Ahmadian, 2020:7). در یک دهه آینده، دولت به دنبال افزایش سرمایه گذاری خارجی در صنعت سرگرمی در این کشور و همچنین توسعه گردشگری غیرمذهبی است. چنین اصلاحات اقتصادی و اجتماعی ممکن است تنش هایی را با نیروهای محافظه کار سنتی در کشور ایجاد کند که به نوبه خود می تواند اقتدار تشکیلات روحانیت را از بین ببرد و باعث شود که برخی از رهبران این جریان انتقاد یا مخالفت خود با دولت را افزایش دهند و پیامدهای نامطلوب بالقوه ای برای ثبات سیاسی کشور به همراه داشته باشند.

فقدان پاسخگویی و شفافیت: اگرچه پادشاهی اصلاحات اقتصادی را آغاز کرده است، اما هیچ مکانیسم واقعاً مؤثری برای نظارت بر عملکرد دولت ایجاد نکرده است، که می تواند به فساد دامن بزند و اصلاحات اقتصادی را تضعیف کند. (Al-Tamim, 2017) علیرغم شاخص های اقتصادی خوب و انبوه و تنوع برنامه های توسعه از سال ۱۹۷۰، اصلاحات، واقعیات سیاسی را تغییر نداده است. ثابت شده است که علیرغم سطح بالای شهرنشینی و آموزش، اصلاحات اقتصادی قادر به ایجاد فشار اجتماعی و فرهنگی برای گذار دموکراتیک نیست (Qaysaran, 2017:384). عربستان سعودی تحت بحران های سیاسی که منعکس کننده بن بست سیاسی است، با چالش ها روبرو می شود.

نظام سعودی، با چندین بحران مداوم دست و پنجه نرم می کند که برخی از آنها در زمان ملک سلمان و ولیعهد او پررنگ شده است. برجسته ترین این بحران ها، جنگ قدرت و نفوذ در خاندان سلطنتی، ادامه وابستگی اقتصادی به درآمدهای نفتی علیرغم همه اصلاحات و تلاش های مرتبط با چشم انداز ۲۰۳۰، و برخورد نظام با شیعیان و مخالفان و طرفداران اصلاحات، و همچنین افزایش مخالفت در داخل و خارج است (Kechichian, 2013:162).

در حالی که دولت چندین طرح اصلاحات اقتصادی و اجتماعی را در چارچوب چشم انداز ۲۰۳۰ به اجرا گذاشته است، اما چشم انداز بلندپروازانه ای را با هدف دستیابی به تغییر اقتصادی همه جانبه اتخاذ نکرده است. دولت همچنان به دنبال مجموعه ای از سیاست های اصلاحی کوتاه مدت است که راه حل های پایداری برای بحران های سیستمی ارائه نمی دهد. در واقع همان سیاست های رانتی ادامه می یابد که در جهت گیری تغییرناپذیر سیاست عمومی منعکس می شود، و چندین بحران سیاسی، اقتصادی و اجتماعی موجود را تشدید کرده است. اصلاحات اقتصادی عمدتاً جنبه ظاهری دارند و نظام از آن به عنوان تاکتیکی برای متمرکز کردن قدرت در دست ملک سلمان و ولیعهدش و اعطای مشروعیت مشکوک

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نظام‌های اقتدارگرا و چالش روندهای سنتی سیاسی: نوع حکومت عربستان سعودی یک حکومت اقتدارگرا است (Nehme, 1995: 168) طراحی و اجرای برنامه‌های اصلاحاتی در قالب چنین نظامی بی‌تردید متضمن ویژگی‌های خاصی از سوی طراحان و مجریان آن است. پیگیری برنامه‌های اصلاحاتی در یک نظام دموکراتیک که اصلاحات در آن بخشی از فرایند عادی سیاسی است و منجر به افزایش کارایی و ثبات در نظام می‌شود، با نظامی با ماهیت اقتدار گرا متفاوت است. در نظام‌های اقتدارگرا به دلیل آسیب‌پذیری که دارند امکان این که اصلاحات سیاسی حتی به میزان اندک، کنترل نظام را تضعیف کنند و موجب تقویت مخالفان سیاسی و به طور محتمل سرنگونی و فروپاشی آن شود بسیار بالاست. در اینگونه حکومت‌ها اصلاحات سیاسی به نوعی خروج از فرایند عادی سیاسی نظام محسوب شده که متضمن خطرات و بی‌ثباتی برای آن است، (Bashiriyeh, 2015: 186-188). آل سعود از طریق ائتلاف‌سازی با علمای وهابی به عنوان عامل مشروعیت‌بخش به ساز و برگ ایدئولوژیک دولت، اتکا به درآمدهای نفتی و اتحاد با ایالات متحده آمریکا، چهار عامل کلیدی هستند که موجب بازتولید سلطه رژیم حاکم، بر جامعه این کشور و گذر موفقیت‌آمیز این رژیم از امواج تحولات بهار عربی بوده است (Samii Esfahani, 2013: 81). سند ۲۰۳۰ و الگوی علی توسعه: به دلیل ماهیت اقتدارگرایانه نظام سیاسی عربستان، طراحان و مجریان برنامه چشم انداز اصلاحات ۲۰۳۰، تاکید و توجه مبسوطی بر جنبه‌های سیاسی اصلاحات نداشته‌اند. در واقع برداشت این افراد از الگوهای توسعه سیاسی، "الگوی علی توسعه بوده است". در چنین الگویی عوامل غیر سیاسی اولویت دارند؛ چرا که از منظر آنان توسعه سیاسی تابعی از توسعه در حوزه‌های دیگر زندگی اجتماعی و برای نمونه اقتصاد شهری است. همچنین در این الگو خصوصیات و ویژگی‌های ساخت قدرت و حوزه سیاست به دلیل تعیین کنندگی، از توان مدیریت و جهت دهی در راستای تسهیل و یا ممانعت از توسعه سیاسی برخوردارند. چنین برداشتی در تضاد با "الگوی همبستگی" توسعه سیاسی که در آن به دلیل ارتباط متقابل اجزای نظام اجتماعی، توسعه سیاسی در تلازم و همبستگی با توسعه یا توسعه نیافتگی بخش‌های دیگر جامعه از جمله اقتصاد است (Ekhtiari, 2021: 125). Amiri, 2021: 125) پاکستانی‌نخبگان و تمرکز قدرت: پس از اینکه محمد بن سلمان در سال ۲۰۱۷ به عنوان ولیعهد معرفی شد، او به سرعت علیه بسیاری از نخبگان سلطنتی، سیاسی و اقتصادی مستقر کشور که وفاداری خود را به ملک عبدالله فقید مدیون بودند، حرکت کرد و اقداماتی را برای مهار آنها انجام داد و در عین حال نقش بیشتری به خارجی‌ها داد. با انجام این کار، او به دنبال بازسازی نخبگان و تضعیف دخالت خانواده سلطنتی در قدرت و کنترل آن بر ثروت نفت بود. (Kinninmont, 2018) به

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

است که بن سلمان از این اصلاحات برای تغییر شکل نظام قدرت با از بین بردن سایر حلقه‌های نفوذ در داخل دولت، محدود کردن کنترل دولت به یک حوزه نفوذ، یعنی حوزه سلطنتی ملک سلمان، استفاده کرده است. اگرچه اصلاحات به رهبری بن سلمان پیامدهای متعددی داشته است که شامل اصلاحات اقتصادی همه جانبه یا تغییر در سیاست‌های مالی و اقتصادی دولت نمی‌شود، اما یکی از مهم‌ترین نتایج، جستجوی مدل جدیدی از مشروعیت مبتنی بر وعده‌های تغییر اقتصادی و اجتماعی است. آزادسازی این وعده‌ها باعث ایجاد یک حوزه جوانان برای بن سلمان شده است و او را حمایت عمومی از سیاست‌هایش می‌کند. یکی دیگر از پیامدهای اصلاحات بن سلمان، ترویج عربستان سعودی جدید است که برخلاف شهرت پادشاهی به سرکوب، خشونت و کشتار به ویژه پس از قتل جمال خاشقچی و با توجه به بسته بودن حوزه عمومی و محدودیت‌های آزادی‌ها؛ ارزش‌های مدارا، صراحت و میانه‌روی را اتخاذ می‌کند (Alaraby, 2020). ادامه سرکوب مخالفان: علیرغم بازاریابی عربستان سعودی جدید که ارزش‌های آزادی و مدارا را پذیرفته است، دولت همچنان به دنبال سیاست‌های امنیتی سختگیرانه علیه مخالفان و حامیان اصلاحات از جمله دستگیری، آزار و اذیت و ترور آن‌ها است. هر نیروی اجتماعی می‌تواند بر معادله قدرت راهبردی تأثیرگذار باشد (Motaghi, 2014:35).

در نمایش قدرت اقتدارگرایانه، دولت صدها تن از ثروتمندترین و برجسته‌ترین تاجران و مقامات ارشد کشور را برای هفته‌ها در ریاض بازداشت و آن‌ها را به فساد متهم کرد. مقامات به جای تکیه بر دادگاه‌ها و حاکمیت قانون، بازداشت مظنونان را با استفاده از یک فرآیند غیرشفاف انتخاب کردند و فرصت ایجاد و تقویت یک چارچوب قانونی برای رسیدگی به فساد را از دست دادند. در ماه مه ۲۰۱۸، یک کمپین بازداشت گسترده با هدف قرار دادن فعالان برجسته زن، وکلا و بسیاری از حامیان آن‌ها، تنها چند هفته قبل از لغو ممنوعیت رانندگی زنان آغاز شد (Human Rights Watch, 2020). سرکوب مخالفان نیز از زمان به قدرت رسیدن ملک سلمان به سطوح بی‌سابقه‌ای رسیده است. او شروع به تحکیم قدرت خود با کنار زدن شخصیت‌های قدرتمند سلطنتی، انحصار تصمیم‌گیری و خاموش کردن صداهای مخالف، از جمله صدای فعالان برجسته، روحانیون، اعضای ارشد خانواده سلطنتی و حتی مخالفان خارج از کشور (مانند خاشقچی) کرد. این اقدامات، چهره بن سلمان را مخدوش کرد و وی را در تلاش برای بازسازی وجهه خود از طریق اعطای بزرگ‌نمایی و غربی سازی عربستان سعودی قرار داد. نظام سعودی همچنین نظارت دیجیتالی را تشدید کرده است، رسانه‌های اجتماعی را از نزدیک زیر نظر گرفته و شهروندان

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

و ماهیت نقش آفرینی کنشگران یا عاملان انسانی و رفتار آنها و نیز نوع تعاملات آنان با یکدیگر، با مردم و با حکومت در تبیین و فهم گذار به دموکراسی و تحولات و رویدادهای سیاسی-اجتماعی تأکید و تمرکز می‌شود. این در حالیست که اساساً سند ۲۰۳۰ رویکردی اقتصادی دارد و چارچوبی بر مسیر ساختارمند گذار به دموکراسی مانند انتخابات، تغییر ساختار نظام، افزایش نقش مجلس و ... در آن دیده نشده است.

از نگاه گیدنز، در رویکرد ساختارگرا بر نقش قواعد و منابع محدودساز یا تشویق کننده، شرایط و بسترهای اجتماعی، دولت و ساخت اجتماعی، فرهنگی و سیاسی در فهم نوع رفتارهای فردی و اجتماعی تأکید می‌شود و این عوامل در تعیین رفتار عاملان انسانی مهم و تعیین کننده تلقی می‌شوند. از این منظر، عدم وقوع دموکراسی و تحولات دموکراتیک با عنایت به خطوط قرمز و محدودیت‌های سیاسی و فرهنگی - اجتماعی در ساختارهای نهادینه شده مربوطه تحلیل می‌شود. بر همین اساس هر جامعه‌ای متفاوت با جوامع دیگر رشد نموده و مشارکت سیاسی آن بر اساس معیارها و هنجارها و شرایط تاریخی آن است. برخی از این جوامع کندتر و برخی دیگر سریع‌تر به معیارهای دموکراسی نزدیک می‌شوند. اما بنظر می‌رسد عربستان با موانع سخت و متعددی در این مسیر مواجه است.

References

- Ajorloo, Hossein (2017) The vision of Saudi Arabia in 2030; Rise or Fall? Abrar Contemporary International Studies and Research Institute, Tehran. (In Persian)
- Ekhtiari Amiri, Reza, & Dehrouye, Abbas. (2021). Saudi Arabia's internal challenges in advancing the 2030 vision document in the framework of the developmental state theory. *Foreign Relations Quarterly*, 13(1), 113-146. (In Persian)
- Stanley, Stig. (2016). *Political Sociology of Power in Saudi Arabia*, translated by Nabiullah Ebrahimi, Tehran: Strategic Studies Research Center Publications. (In Persian)
- Bashiriyeh, Hossein (2015). *Democracy for all*. Tehran: Contemporary view. (In Persian)
- Bin Sneitan, Muhammad (2008) *Saudi Arabia State and Society: The Foundation for the Formation of the Saudi Entity* (Arab Network for Research, Studies and Publishing). (In Arabic)
- Gabriel, Amjad Ahmed (2019) "The Greatness of the Saudi Regime between Colonialism and Change," *Journal of the Egyptian Research Academy* 4 (15), p. 42n (In Arabic)
- Zaghouni, Rabie (2022) 'The Political Economy of the Arab Oil Patron State After the Shock', *The Thinker* 17 (1); p. 16 (In Arabic)
- Sardarnia, Khalilullah. (2011). *An Introduction to New Political Sociology*, Tehran: Mizan Publishing House (In Persian)
- Shaghool, Youssef, and Mortazavi, Seyyedrahman. (2010). *Derrida and democracy*. *Contemporary Political Essays*, 1(2), 47-63. (In Persian)

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

- Qaysaran, Hana (2017), The Impact of Rentierism on Democratisation: The Case of the Gulf States, Majallat al-‘Ulum al-Siyasiya wa-l-Qanun 1 (5), p. 384
- Nehme, Michel G. 1995. "Political Development in Saudi Arabia: Empty Reforms from Above", International Sociology, Vol. 10, No. 2
- Tawfiq, Hassanayn Ibrahim (2013) "The Democratic Transition: Theoretical Framework", Al Jazeera Centre for Studies, 24 January
- Karami, Kamran, Saudi Arabia's population increase; Messages and Consequences, the current think tank, July 1402, Available at (In Persian)
<https://jaraian.com/1400/12051405-2>
- Al-Tamimi, Nasir (2017), "Saudi Arabia: 2030 and the Fallout of the Gulf Crisis", Al Jazeera Centre for Studies, 5 July, Available:
<https://studies.aljazeera.net/ar/reports/2017/07/2030170705120919625.html>
- Amnesty International (2023) 'Alarming Crackdown on Online Expression', Available at:
<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/02/saudi-arabia-alarming-crackdown-on-online-expression>
- Human Rights Watch (2020) 'Saudi Arabia: Unrelenting Repression', 14 January, Available at: <https://www.hrw.org/news/2020/01/14/saudi-arabia-unrelenting-repression>
- Kechichian, Joseph (2013), "Succession in Saudi Arabia", (Doha) pp. 162–165
- Kingdom of Saudi Arabia (1992) "Basic Law of Governance", Available at:
<https://laws.boe.gov.sa/BoeLaws/Laws/LawDetails/16b97fcb-4833-4f66-8531-a9a700f161b6/1>
- Kinninmont, Jane (2018) 'Political Change in Saudi Arabia', European Institute of the Mediterranean, Available at: <https://www.iemed.org/publication/political-change-in-saudi-arabia>
- Abd al-Qadir, Saniya (2021) "Between Urgent Necessity and Choice: Economic Transformations of Gulf States", Arab Centre for Research and Studies, 12 June, Available at <http://www.acrseg.org/41884>
- Al-Said, Mohammed (2019) "Rehabilitating Bin Salman: What's Behind the Government Changes in Saudi Arabia?", Al Jazeera, 1 January, Available at: <https://bit.ly/3Fn3w1>
- Alaraby, Nasser (2020) 'Why Political Reform Is Inevitable in Saudi Arabia', Dawn, 17 November, Available at: <https://dawnmena.org/the-future-of-democratic-saudi-arabia-or-the-deluge>

پرتال جامع علوم انسانی